

فصل نامه دانش شناسی

(علوم کتابداری و اطلاع رسانی و فناوری اطلاعات)

دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال

سال یازدهم، شماره ۴۲، پاییز ۱۳۹۷، از صفحه ۸۳ الی ۹۷

نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی ایران نسبت به سرفصل دروس مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات

مریم فتاحی^۱ | نرگس محمدعلیپور^۲

۱. دانشجوی کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران (نویسنده مسئول)

Maryam.fattahi82@gmail.com

۲. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران n_malipour@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۹۷/۳/۲۵ تاریخ پذیرش: ۹۷/۷/۱۴

چکیده

هدف: تعیین نگرش دانشجویان نسبت به سرفصل دروس مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات.

روش پژوهش: این پژوهش به روش پیمایشی - تحلیلی انجام شده است. در این پژوهش نمونه گیری انجام نشده و جامعه آماری شامل دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات تمامی دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی ایران است. پایایی پرسش نامه با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ و برای آزمون روایی محتوا و روایی سازه پرسش نامه و برازش مدل، از نرم افزار لیزرل استفاده و مشخص شد که پاسخ‌ها از برازش مطلوب برخوردار است.

یافته‌ها: متوسط رتبه نگرش دانشجویان در مورد ضرورت و جویی مفاهیم مرتبط با کارایی، اثربخشی، بهره‌وری و محتوای سرفصل دروس: مبانی علم اطلاعات و دانش شناسی (در حد زیاد)؛ کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی (در حد زیاد)؛ روش تحقیق (در حد زیاد)؛ سمینار تحقیق (در حد متوسط)؛ آمار در علم اطلاعات و دانش شناسی (در حد زیاد)؛ روش‌های بازنمایی اطلاعات (در حد زیاد)؛ ذخیره و بازیابی اطلاعات (در حد زیاد)؛ معماری پایگاه‌های اطلاعاتی (در حد متوسط)؛ نظام‌های اطلاعات مدیریت (در حد متوسط)؛ مدیریت دانش سازمانی (در حد زیاد)؛ و ارزشیابی نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی (در حد متوسط) است.

نتیجه‌گیری: دانشجویان مورد پیمایش، به نحو بارزی معتقدند که سرفصل دروس مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات نیاز به بازنگری دارد.

کلیدواژه‌ها: برنامه‌های درسی، طرح درس، علم اطلاعات و دانش شناسی، مدیریت اطلاعات، دانشجویان

مقدمه

آموزش رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی (کتابداری و اطلاع‌رسانی) در ایران سابقه‌ای بیش از پنجاه سال دارد. نخستین تلاش‌ها برای آموزش رسمی و کلاسیک کتابداران به سال ۱۳۱۷ برمی‌گردد. پس از این تاریخ، چند دوره آموزشی کوتاه‌مدت توسط وزارت فرهنگ وقت اجرا شد؛ تا اینکه سرانجام در سال ۱۳۴۴ و به واسطه حضور اساتید آمریکایی در ایران، اندیشه راه‌اندازی دوره کارشناسی ارشد کتابداری شکل گرفت (علی‌محمدی، ۱۳۹۰). آموزش‌های رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی (کتابداری و اطلاع‌رسانی) نیاز مداوم به بازنگری و تجدید ساختار دارد. برای بازنگری در این نظام آموزشی لازم است برنامه‌ریزی‌های آموزشی، محتوای درس‌ها و شیوه‌های تدوین به گونه‌ای تجدید ساختار یابد که مهارت حل مسئله و تفکر انتقادی و خلاق را در دانشجویان ایجاد کند و در نهایت آنها را به شناخت و خرد یعنی مرحله معرفت‌شناختی سوق دهد (فتاحی، ۱۳۷۹). یکی از گرایش‌های رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی (کتابداری و اطلاع‌رسانی) در مقطع کارشناسی ارشد، گرایش مدیریت اطلاعات است که در حال حاضر در بسیاری از گروه‌های رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی ایران تدریس می‌شود. هدف از ایجاد گرایش مدیریت اطلاعات، تربیت کتابدارانی است که با توجه به تحولات محیط اطلاعاتی و نیازهای اطلاعاتی جامعه قادر به اداره کتابخانه‌های دانشگاهی، تخصصی، مراکز و نظام‌های اطلاعاتی باشند (فتاحی، دیانی، پربرخ، داورپناه، و آزاد، ۱۳۸۴). تقاضای رو به افزایش برای برنامه‌های درسی نو، خلاق و کارآمد در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی (کتابداری و اطلاع‌رسانی) متناسب با نیازهای جدید جامعه و کتابخانه‌ها، پیشرفت‌های سریع علمی و لزوم گزینش بهترین و مؤثرترین مفاهیم برای عرضه به یادگیرندگان، لزوم بازنگری در برنامه‌های درسی در حال اجرا به منظور رویارویی با چالش‌های عصر اطلاعات، تقاضای روزافزون برای ورود به آموزش عالی با توجه به رشد جمعیت و لزوم ایجاد گرایش‌های جدید و متعدد برای پاسخگویی به این تقاضاها، گستردگی و وسعت رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی (کتابداری و اطلاع‌رسانی) و توانایی پاسخگویی این رشته در

قالب گرایش‌های میان‌رشته‌ای برای تولید فن‌آوری‌های جدید و افزایش کارایی و کارآمدی دانش‌آموختگان این رشته، هماهنگ‌نمودن آموزش عالی کشور با فن‌آوری‌های نوین، فراهم‌سازی و تدارک مجموعه‌ای از اطلاعات صحیح و قابل اعتماد برای برنامه‌ریزان درسی در رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی (کتابداری و اطلاع‌رسانی)، از اهم دلایلی است که انجام چنین پژوهش‌هایی را ضروری می‌نماید.

از طرفی، سرفصل طرحی از فعالیت‌های آموزشی است که اهداف و مقاصد یک برنامه درسی و در مجموع برنامه‌ای را که یک استاد باید دنبال کند، به تصویر می‌کشد. در واقع، سرفصل درسی از یک سو مطالبات دانشجویان است؛ دانشجویانی که می‌خواهند بدانند از درس مورد نظر چه انتظاراتی باید داشته باشند و از سوی دیگر مطالبات استاد است که چه توقعاتی از دانشجویی آن درس دارد (بهرام‌بیگی، ۱۳۹۱). سرفصل، ابزاری بسیار مؤثر برای ارتقای سطح ارتباط بین استاد و دانشجو است و به عنوان قراردادی درباره اهداف و جهت‌گیری‌های درس به کار می‌رود، به همین سبب استادان در همکاری نزدیک با دانشجویان باید نیازهای آنان را در تهیه سرفصل‌ها در نظر بگیرند (فردانش، ۱۳۷۸). سرفصل‌های درسی به عنوان یکی از محورهای مهم در فرآیند آموزش عالی باید با توجه به مقتضیات زمان و نیاز جامعه تهیه شود و جنبه‌های کاربردی آموزشی در آن لحاظ گردد. تنظیم و تدوین این سرفصل‌ها می‌بایست با مشورت و مشارکت صاحب‌نظران، مدرسان و دانشجویان انجام پذیرد (یزدان‌یار، ۱۳۹۱). از آنجایی که نظام آموزش کشور ما به صورت متمرکز اداره می‌شود، تنها عاملی که می‌تواند بین همه دانشگاه‌ها به صورت یکسان عمل کند، برنامه درسی است که این برنامه‌ها و سرفصل‌های مربوط به آن باید بر اساس اهداف نظام آموزشی و با توجه به نیازهای جامعه، تدوین شده و در اختیار کلیه مراکز آموزشی قرار گیرد. متغیر بودن نوع نیازها و تحولات علمی دنیا، مانع ارائه یک برنامه درسی برای مدتی طولانی می‌شود و به‌روزنمودن آنها موجب پیشرفت دانشجویان و توسعه مراکز آموزشی و در نهایت کل کشور خواهد شد (فرقانی‌فرد، ۱۳۸۰ نقل در یزدان‌یار، ۱۳۹۱). با اهمیت دادن به سرفصل‌ها و بررسی تناسب آنها با تحولات علمی و اجتماعی در سطح ملی و جهانی و

روانشناسی اجتماعی، جایگاه ویژه‌ای در پژوهش‌های علوم انسانی پیدا کرده است. نگرش‌ها، جنبه‌ای مهم از زندگی عاطفی و احساسی انسان‌ها را تشکیل می‌دهند. معمولاً نظرات خاصی نسبت به اشیاء، افراد، اندیشه‌ها و موضوعات وجود دارد که ناشی از تجربه یا احساس افراد نسبت به آنها و یا تمایل افراد به انجام عملی در مورد آنهاست. اهمیت مطالعه نگرش از آنجا ناشی می‌شود که صاحب‌نظران مطالعه نگرش را برای درک رفتار اجتماعی مهم می‌دانند، نگرش‌ها تعیین‌کننده رفتارها هستند و در نهایت اگر نگرش‌های افراد را بدانیم، می‌توانیم رفتار آنها را پیش‌بینی و بر رفتار آنان کنترل داشته باشیم (صالحی، ۱۳۸۹) و از آنجا که دانشجویان از مهمترین اجزای یک سیستم آموزشی هستند، بنابراین آگاهی از نگرش آنها دارای اهمیت ویژه‌ای است و به عنوان عامل ضروری پایش کیفیت در دانشگاه‌ها در نظر گرفته می‌شود (فرخی، گل‌مکانی، و تفضلی، ۱۳۸۹). همچنین درک نگرش دانشجویان نسبت به سرفصل دروس رشته، به مسئولین و برنامه‌ریزان آموزشی کمک می‌کند که بدانند با انجام چه اقداماتی می‌توان به آموزش مؤثرتری دست یافت. سنجش نگرش‌های دانشجویان، از بنیادی‌ترین ضرورت‌ها در زمینه برنامه‌ریزی درسی و تدوین راهکارهای بهبود برنامه درسی در نظام آموزش عالی به شمار می‌آید و امکان شناخت دقیق نیازها و دغدغه‌های نسل جوان و دانشجو و نحوه پاسخگویی به آن را فراهم می‌سازد. همچنین برنامه‌ریزان درسی و مدیران را قادر می‌سازد تا نقطه آغاز حرکت و فعالیت‌های خود را مشخص نموده و از روند امور برنامه درسی و تحولات احتمالی پیش‌بینی و ارزیابی دقیقی داشته باشند. این پژوهش با هدف تعیین نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی نسبت به سرفصل دروس مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات، قصد دارد با مقایسه هم‌زمان سرفصل دروس در این دو سیستم آموزشی، شناخت بیشتری نسبت به وضعیت آموزشی رشته حاصل شود تا به طور مؤثرتری اطلاعات لازم را برای برنامه‌ریزی آموزشی در هر دو سیستم تأمین نماید. در ادامه به تعدادی از پژوهش‌هایی که در زمینه سرفصل برنامه درسی و مباحث پیرامون برنامه درسی در حوزه

همچنین بررسی نحوه ارتباط موضوع‌ها در سرفصل‌های مختلف با یکدیگر و با استفاده از نظرات دانشجویان و اساتید، می‌توان کاستی‌های موجود در نظام آموزشی را کاهش داد (یزدان‌بار، ۱۳۹۱). از آنجا که اهمیت دادن به دانشجویان و نیازهای آنان عاملی مهم و اساسی در کار برنامه‌ریزی است، برنامه‌های درسی باید حاوی صحنه‌های ارتباط علم با زندگی بوده و فرصت‌های فراوانی برای مشاهده، جستجو، پیشنهاد طرح‌ها و اجرای آنها، ارزیابی شواهد و نتایج برای دانشجویان فراهم شود و استفاده از بازخوردها برای تعدیل مسیر و تمرین کافی به منظور پرورش مهارت‌های پژوهشی برای آنها در نظر گرفته شود (بناگر، ۱۳۹۴). مسئله اصلی این پژوهش از آنجا نشأت می‌گیرد که مقطع کارشناسی ارشد در تمامی رشته‌ها از جمله رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی، نیاز به بازنگری در سرفصل دروس دارد. بنابراین برای مرتفع‌ساختن مشکلات احتمالی علاوه بر بررسی برنامه درسی مقطع کارشناسی ارشد باید به بررسی نگرش دانشجویان نسبت به سرفصل دروس این مقطع نیز پرداخت. تا زمانی که مسئولین و دانش‌آموختگان از وضع موجود آگاهی نداشته باشند، نمی‌توانند برای رسیدن به وضع مطلوب برنامه‌ریزی صحیحی انجام دهند. مسئله پژوهش حاضر در راه رسیدن به این هدف بوده است، به نحوی که بتواند کارگشا و راهنمای برنامه‌ریزان آموزشی باشد و با توجه به این که دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی ایران تحت نظارت و پوشش نهادهای متفاوتی قرار دارند، لذا در کنار موارد مشابهی که در برخی زمینه‌ها و قوانین موجود بر آنها وجود دارد، وجود پاره‌ای از اختلافات نیز اجتناب‌ناپذیر است. با عنایت به وجود تفاوت‌هایی در سیستم مدیریتی و برخی قوانین موجود در دانشگاه‌های تحت پوشش وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دانشگاه‌های آزاد اسلامی، ضروری به نظر می‌رسد که این موضوع مورد بررسی بیشتری قرار گیرد که آیا بین نگرش دو گروه دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی این دو دانشگاه نسبت به سرفصل فعلی دروس گرایش مدیریت اطلاعات، تفاوت وجود دارد؟ این پژوهش در پی آن است که از طریق آزمون‌های آماری بسنجد که آیا دانشجویان درباره سرفصل دروس به طور متفاوتی می‌اندیشند یا خیر. امروزه، مطالعه نگرش به عنوان یک مفهوم

که تغییر در برنامه درسی این رشته ضروری است. گاناچی^۱ (۲۰۱۲) پژوهشی را با عنوان «تحلیلی بر برنامه درسی دوره های تحصیلات تکمیلی دانشکده های کتابداری و اطلاع رسانی هند شمالی» انجام داد. نتایج پژوهش نشان داد که در برنامه درسی اتخاذ شده از این دانشکده ها، نوعی ناهمخوانی وجود دارد. نتیجه نهایی پژوهش این است که امروزه به منظور ارائه آموزش کیفی در رشته کتابداری و اطلاع رسانی، نیاز به همگنی در برنامه درسی وجود دارد. صدیقی^۲ و والیا^۳ (۲۰۱۳) نیز پژوهشی را با عنوان «تحلیل تطبیقی رشته کتابداری و اطلاع رسانی در مقطع تحصیلات تکمیلی در هند و بریتانیا» انجام دادند. نتیجه این پژوهش حاکی از آن است که استانداردهای آموزشی رشته کتابداری و اطلاع رسانی باید سطوح برنامه درسی، زیرساخت ها، همکاری ها و فرصت های شغلی را تعیین کند. وانگ^۴ (۲۰۱۶) پژوهشی را با عنوان «سیستم برنامه درسی مدرسه اطلاع رسانی آمریکا (مطالعه سیستم برنامه درسی در مدرسه علوم اطلاع رسانی دانشگاه سیراکیوز^۵ در ۶ سال اخیر)» انجام داد. این پژوهش بر اساس داده های اساسی و برنامه استراتژیک دانشگاه سیراکیوز در سال های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۶ به تجزیه و تحلیل ابعاد سیستمی برنامه درسی رشته کتابداری و اطلاع رسانی می پردازد. نتایج پژوهش نشان می دهد که سیستم برنامه درسی مدارس اطلاع رسانی انعطاف پذیر، سازگار و بر موضوعات مورد استقبال متمرکز است و همچنین دارای اشکال نوآورانه و متفاوتی از برنامه درسی رشته کتابداری و اطلاع رسانی است.

جمع بندی پیشینه ها نشان می دهد که بعد از تغییر نام رشته از کتابداری و اطلاع رسانی به علم اطلاعات و دانش شناسی در سال ۱۳۹۱، پژوهشی مبنی بر بررسی نگرش دانشجویان نسبت به سرفصل دروس رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در مقطع کارشناسی ارشد در هیچ یک از گرایش های این حوزه انجام نشده است. تنها پژوهش شهبازی، فهمینیا، حکیم زاده، و فدایی (۱۳۹۴) به روش تحلیل محتوا به تحلیل آخرین سرفصل دروس

رشته علم اطلاعات و دانش شناسی (کتابداری و اطلاع رسانی) در داخل و خارج از کشور انجام شده، اشاره می شود.

امینی (۱۳۸۹) پژوهشی را با عنوان «تحلیل محتوای دروس مقطع کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع رسانی و انطباق آن با نیازهای کنونی کتابداران و اطلاع رسانی» انجام داد. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که به دلیل انطباق کم سرفصل دروس با نیازهای اطلاعاتی دانش آموختگان کتابداری و اطلاع رسانی، سرفصل ها جوابگوی نیازهای اطلاعاتی آنان نیستند، اما برنامه پیشنهادی دانشگاه فردوسی مشهد در دو گرایش مدیریت اطلاعات و مدیریت فناوری اطلاعات، انطباق بیشتری با نیازهای اطلاعاتی دانش آموختگان کتابداری و اطلاع رسانی دارد. ثابت نسب (۱۳۹۴) پژوهشی را با عنوان «ارزیابی سرفصل های دروس تخصصی مقطع کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی و ارائه موارد پیشنهادی» انجام داد. نتایج این پژوهش نشان داد با توجه به میان رشته ای بودن کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، هدف ها، محتوا و شیوه ارزشیابی سرفصل دروس در مقطع کارشناسی نیازمند بازنگری و تجدید ساختار است. شهبازی، فهمینیا، حکیم زاده، و فدایی (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان «تحلیل سرفصل های برنامه های درسی کارشناسی ارشد و کارشناسی رشته علم اطلاعات و دانش شناسی بر اساس فرصت های شغلی نوظهور مبتنی بر فناوری اطلاعات در بازار کار جهانی» اعلام می دارند که برای تصدی چهار گروه شغلی نوظهور کتابداری مبتنی بر فناوری اطلاعات، آخرین سرفصل های برنامه های آموزشی کارشناسی ارشد و کارشناسی مصوب وزارت علوم، حدود یک سوم (فراوانی = ۷۱) از دانش، مهارت و نگرش مورد نیاز بازار کار را پوشش نمی دهند که با توجه به رکود و رقابت شدید در بازار، رقم قابل ملاحظه ای به شمار می رود. دایی، رحیمی، و زارع فرشبندی (۱۳۹۵) نیز در پژوهشی با عنوان «میزان تفاوت و شباهت سرفصل رسمی مقطع کارشناسی کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی با سرفصل های مشابه آن در ایران (یک مطالعه تطبیقی)»، به این نتیجه دست یافتند که با توجه به کارکردهای رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی و جامعه هدف خدمت رسانی آن، همچنین شباهت زیاد محتوای دروس این رشته با رشته ها و گرایش های عمومی تر آن، به نظر می رسد

1. Ganaie

2. Siddiqui

3. Walia

4. Wang

5. Syracuse

ابزار پرسش‌نامه محقق‌ساخته استفاده شده است. در این پژوهش نمونه‌گیری انجام نشده است و جامعه آماری پاسخ‌دهنده به پرسش‌نامه شامل دانشجویان دانشگاه‌های دولتی ورودی‌های ۹۲، ۹۳ و ۹۴ مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات شامل دانشگاه‌های: اصفهان، الزهراء(س)، تبریز، تربیت مدرس، تهران، خورازمی، خورازمی کرج، رازی، شاهد، شهید بهشتی، شهید چمران اهواز، شیراز، علامه طباطبایی، فردوسی مشهد، و قم و دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی ورودی‌های ۹۲، ۹۳ و ۹۴ مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات شامل دانشگاه‌های: اهواز، بابل، تهران‌شمال، خمین، رودهن، علوم و تحقیقات تهران، و همدان هستند که پس از دریافت آدرس پست الکترونیکی دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات از گروه‌های علم اطلاعات و دانش شناسی مستقر در دانشگاه‌های دولتی وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دانشگاه‌های آزاد اسلامی ایران، پرسش‌نامه محقق‌ساخته به آدرس‌های پست الکترونیکی دانشجویان ارسال شد که در نهایت تعداد ۱۳۲ پرسش‌نامه به صورت صحیح از تمامی دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی اشاره‌شده دریافت شد. با توجه به اینکه در زمینه سنجش نگرش نسبت به سرفصل دروس، پرسش‌نامه بدون استاندارد و وجود نداشت، بنابراین به منظور تهیه پرسش‌نامه، پس از بررسی کتابخانه‌ای، نخست با جستجو و پیمایش در متون و منابع علمی مختلف و جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف، مجموعه‌ای از معیارها و مؤلفه‌های سنجش نگرش نسبت به سرفصل دروس مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات استخراج گردید. پس از آن پژوهشگر با مشورت استاد راهنما، استاد مشاور و همچنین مشاوره و کسب نظر از ۴۵ نفر از اساتید حوزه علم اطلاعات و دانش شناسی دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی ایران و ۵ نفر از دانشجویان مقطع دکتری دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی ایران و همچنین کارشناسان موضوعی، نظرات آنها در پرسش‌نامه لحاظ شد. پایایی پرسش‌نامه با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ و برای آزمون روایی محتوای و روایی سازه پرسش‌نامه و برازش مدل از

مصوب کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش‌های مختلف رشته پرداخته است. بنابراین با توجه به اینکه گرایش مدیریت اطلاعات در مقطع کارشناسی ارشد در بیشتر دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و دانشگاه‌های آزاد اسلامی (دارای گروه علم اطلاعات و دانش شناسی) در حال اجرا است، تصمیم به انجام پژوهشی مبنی بر تعیین نگرش دانشجویان به عنوان مشتریان اصلی دانشگاه‌ها نسبت به سرفصل دروس گرایش مدیریت اطلاعات گرفته شد که نتایج پژوهش در مقاله حاضر ارائه می‌گردد.

پرسش‌های پژوهش حاضر عبارتند از:

۱. نگرش دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در خصوص سرفصل دروس رشته علم اطلاعات و دانش شناسی-گرایش مدیریت اطلاعات به تفکیک دروس پایه و دروس الزامی چیست؟

۲. توزیع فراوانی دروس اختیاری ارائه‌شده به دانشجویان کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی چگونه است؟

فرضیه پژوهش: بین نگرش دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در خصوص سرفصل دروس رشته علم اطلاعات و دانش شناسی-گرایش مدیریت اطلاعات به تفکیک دروس پایه و دروس الزامی تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

روش پژوهش

روش این پژوهش به لحاظ هدف کاربردی است، همچنین به دلیل اینکه این پژوهش در صدد تعیین نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی نسبت به سرفصل دروس مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات است؛ بنابراین روش پژوهش از نظر گردآوری داده‌ها، توصیفی خواهد بود. نوع پژوهش، پیمایشی-تحلیلی است. این روش به این دلیل انتخاب شد که پژوهشگر قصد دارد به واقعیت‌ها دسترسی پیدا کند و نتایج حاصل از مقایسه واقعیت‌ها را به طور کمی و کیفی به تصویر بکشد. در پژوهش حاضر، از

رشته علم اطلاعات و دانش شناسی را تبیین کنند. از آنجا که بار عملی (ضریب لامبدا) در تمام متغیرهای مشاهده شده (پاسخگویی به سؤالات هر درس) بزرگ تر از $0/3$ گزارش شده اند، بنابراین متغیرهای مشاهده شده از رابطه مطلوبی با متغیر پنهان (هر یک از دروس پایه و دروس الزامی رشته علم اطلاعات و دانش شناسی) برخوردار هستند.

در مورد مقیاس های نگرش سنجی، اندازه ضریب آلفای کرونباخ (ضریب α) تا $0/47$ پایداری درونی سؤالات غیر مطلوب؛ تا $0/79$ پایداری درونی سؤالات متوسط؛ و از $0/80$ تا $0/100$ پایداری درونی سؤالات مطلوب و بالا است. به منظور اطلاع از وضعیت پایایی سؤالات تحت نظر استاد آمار، به تفکیک هر دانشگاه و با استفاده از نرم افزار اسپس^۴ ضریب آلفای کرونباخ، محاسبه و در مورد ۸۵ سؤال مربوط به معیارها و مؤلفه های نگرش دانشجویان نسبت به سرفصل دروس مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات، اندازه ضریب آلفای کرونباخ به دست آمد که نشان دهنده یکسان بودن و پایایی سؤالات است.

نرم افزار لیزرل^۱ استفاده و مشخص شد که پاسخها از برازش مطلوب برخوردار است. برای تجزیه و تحلیل داده ها از آمار توصیفی و آمار استنباطی (آزمون مقایسه میانگین های دو نمونه مستقل - برای معنی دار بودن نگرش دانشجویان) استفاده شد و در هر کدام از سرفصل دروس (به تفکیک دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی) اندازه P -مقدار محاسبه شده است ($\alpha = 0/05$).

در این مرحله، جهت تعیین روایی آزمون علاوه بر روایی محتوایی از روایی سازه نیز بهره گرفته شد؛ بنابراین برای مشخص نمودن اینکه آیا متغیرهای مکنون پژوهش در پرسش نامه به درستی توسط عوامل فرعی مؤلفه ها سنجیده می شوند یا خیر، از تحلیل عاملی مرتبه اول و دوم استفاده می شود. برای مشخص نمودن میزان برازش مدل، از شاخص های قابل ارائه در نرم افزار لیزرل بهره گرفته شده است. در الگوی حاضر «نگرش» دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در خصوص سرفصل دروس رشته علم اطلاعات و دانش شناسی - گرایش مدیریت اطلاعات، به عنوان متغیرهای مشاهده شده^۲ و متغیر «دروس رشته علم اطلاعات و دانش شناسی - گرایش مدیریت اطلاعات»، به عنوان متغیر مکنون^۳ در نظر گرفته شده است.

به منظور ارزیابی الگو از شاخص های χ^2 استفاده شده است. نسبت اندازه χ^2 دو به دو به درجه آزادی، شاخص نرم شده برازندگی مؤلفه های شایسته سالاری هست که هرچه اندازه آن از ۵ کمتر باشد، الگو از برازش مناسبی برخوردار است که در پژوهش حاضر مشخص گردید که متغیرهای مشاهده شده (پاسخگویی به سؤالات هر درس)، به خوبی توانسته اند متغیر پنهان (هر یک از دروس پایه به شرح (مبانی علم اطلاعات و دانش شناسی، کتابخانه ها و جامعه اطلاعاتی، روش تحقیق، سمینار تحقیق و آمار در علم اطلاعات و دانش شناسی) و دروس الزامی به شرح (روش های بازنمایی اطلاعات، ذخیره و بازیابی اطلاعات، معماری پایگاه های اطلاعاتی، نظام های اطلاعات مدیریت، مدیریت دانش سازمانی و ارزشیابی نظام ها و خدمات اطلاعاتی)

¹. LISREL (linear structural relations)

². Observe Variables

³. Latent Variables

⁴. SPSS: Statistical Package for the Social Science

جدول ۱. اندازه ضریب آلفای کرونیباخ (ضریب α) به تفکیک هر یک از دروس پایه و الزامی رشته علم اطلاعات و دانش شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات

اندازه ضریب آلفای کرونیباخ (ضریب α)		سرفصل دروس	رتبه	اندازه ضریب آلفای کرونیباخ (ضریب α)		سرفصل دروس	رتبه
نگرش دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی	نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی			نگرش دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی	نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی		
۰/۵۹۹	۰/۶۷	ذخیره و بازایی اطلاعات	۷	۰/۸۸۵	۰/۴۹۶	مبانی علم اطلاعات و دانش شناسی	۱
۰/۹۱	۰/۷۸	معماری پایگاه‌های اطلاعاتی	۸	۰/۵۹۲	۰/۵۶۲	کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی	۲
۰/۷۱	۰/۶۶	نظام‌های اطلاعات مدیریت	۹	۰/۷۱۸	۰/۴۶۸	روش تحقیق	۳
۰/۶۹	۰/۸۸	مدیریت دانش سازمانی	۱۰	۰/۶۹۷	۰/۵۶۷	سمینار تحقیق	۴
۰/۷۳	۰/۸۴	ارزشیابی نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی	۱۱	۰/۸۵۲	۰/۵۶۵	آمار در علم اطلاعات و دانش شناسی	۵
				۰/۸۲۳	۰/۳۱۸	روش‌های بازنمایی اطلاعات	۶

زیاد) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین میانگین‌های لیکرت (μ) (آزمون t)، $P=0/014 < 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در مورد سرفصل درس کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی وجود دارد.

- متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با محتوای سرفصل درس پایه «روش تحقیق» $0/81$ و $0/79$ (در حد زیاد) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین میانگین‌های لیکرت (μ) (آزمون t)، $P=0/012 > 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در مورد سرفصل درس روش تحقیق وجود ندارد.

- متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ایجاد و ارتقای توان انجام پژوهش توسط دانشجویان با توجه به مفاهیم و محتوای سرفصل درس پایه «سمینار تحقیق» در حد $0/61$ و $0/63$ (در حد متوسط) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین میانگین‌های لیکرت (μ) (آزمون t)،

پرسش اول: نگرش دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در خصوص سرفصل دروس رشته علم اطلاعات و دانش شناسی - گرایش مدیریت اطلاعات به تفکیک دروس پایه و دروس الزامی چیست؟

- متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در مورد تأثیر و ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با اهداف، کارکردها و محتوای سرفصل درس پایه «مبانی علم اطلاعات و دانش شناسی» در حد $0/67$ و $0/70$ (در حد زیاد) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین میانگین‌های لیکرت (μ) (آزمون t)، $P=0/014 < 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در مورد سرفصل درس مبانی علم اطلاعات و دانش شناسی وجود دارد.

- متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با کارایی، اثربخشی، بهره‌وری و محتوای سرفصل درس پایه «کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی» در حد $0/73$ و $0/78$ (در حد

لیکرت (μ) (آزمون t)، $P=0/00 < 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد سرفصل درس معماری پایگاه های اطلاعاتی وجود دارد.

-متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با کارایی، اثربخشی، بهره وری و محتوای سرفصل درس الزامی «نظام های اطلاعات مدیریت» در حد 59% و 68% (در حد متوسط) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین میانگین های لیکرت (μ) (آزمون t)، $P=0/054 < 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد سرفصل درس نظام های اطلاعات مدیریت وجود دارد.

-متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با کارایی، اثربخشی، بهره وری و محتوای سرفصل درس الزامی «مدیریت دانش سازمانی» در حد 75% و 72% (در حد زیاد) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین میانگین های لیکرت (μ) (آزمون t)، $P=0/157 > 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد سرفصل درس مدیریت دانش سازمانی وجود ندارد.

-متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با کارایی، اثربخشی، بهره وری و محتوای سرفصل درس الزامی «ارزشیابی نظام ها و خدمات اطلاعاتی» در حد 47% و 57% (در حد متوسط) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین میانگین های لیکرت (μ) (آزمون t)، $P=0/004 < 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد سرفصل درس ارزشیابی نظام ها و خدمات اطلاعاتی وجود دارد.

-متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد میزان الزامی بودن انجام یک پژوهش پایانی در قالب «پایان نامه» برای دانشجوی مقطع کارشناسی

$P=0/1102 > 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد سرفصل درس سمینار تحقیق وجود ندارد.

-متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با کارایی و محتوای سرفصل درس پایه «آمار در علم اطلاعات و دانش شناسی» در حد 86% و 78% (در حد زیاد) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین میانگین های لیکرت (μ) (آزمون t)، $P=0/15 > 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد سرفصل درس آمار در علم اطلاعات و دانش شناسی وجود ندارد.

-متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد میزان آشنا نمودن دانشجویان به انجام روش های بازنمایی اطلاعات (به طور عملی) با توجه به مفاهیم و محتوای سرفصل درس الزامی «روش های بازنمایی اطلاعات» در حد 76% و 82% (در حد زیاد) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین میانگین های لیکرت (μ) (آزمون t)، $P=0/003 < 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد سرفصل درس روش های بازنمایی اطلاعات وجود دارد.

-متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با کارایی، اثربخشی، بهره وری و محتوای سرفصل درس الزامی «ذخیره و بازیابی اطلاعات» در حد 70% و 82% (در حد زیاد) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین میانگین های لیکرت (μ) (آزمون t)، $P=0/03 < 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد سرفصل درس ذخیره و بازیابی اطلاعات وجود دارد.

-متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با کارایی، اثربخشی، بهره وری و محتوای سرفصل درس الزامی «معماری پایگاه های اطلاعاتی» در حد 45% و 72% (در حد متوسط) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین میانگین های

در گرایش مدیریت اطلاعات در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی چگونه است؟
نتایج پژوهش نشان داد که توزیع فراوانی گذراندن دروس اختیاری توسط دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی به شرح ذیل است. همچنین در این پژوهش، ترتیب ضروری بودن و اهمیت دروس اختیاری از دیدگاه دانشجویان نیز سنجیده شد.

ارشد در حد ۹۵٪ و رتبه لیکرت آنها از ۵، ۴/۱۳ (در حد بسیار زیاد) و نگرش دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی در حد ۸۳٪ و رتبه لیکرت ۳/۷۶ (در حد زیاد) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین‌های دو نمونه مستقل (آزمون t)، $P=0/1021 > 0/05$ مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی وجود ندارد.
پرسش دوم: توزیع فراوانی دروس اختیاری ارائه شده به دانشجویان کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش شناسی

جدول ۲. توزیع فراوانی گذراندن دروس اختیاری توسط دانشجویان در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی

ردیف	عنوان درس اختیاری	دانشگاه‌های دولتی (نفر)	دانشگاه‌های آزاد اسلامی (نفر)	ردیف	عنوان درس اختیاری	دانشگاه‌های دولتی (نفر)	دانشگاه‌های آزاد اسلامی (نفر)
۱	داده کاوی	۲۰	۱۱	۴	خدمات اطلاعاتی تخصصی	۱۳	۶
۲	اقتصاد اطلاعات	۵۱	۲۸	۵	مدیریت منابع اطلاعاتی	۳۱	۲۵
۳	بازاریابی اطلاعات	۲۰	۳۱	۶	مدیریت اسناد	۱۰	۱۰

جدول ۳. ترتیب ضروری بودن و اهمیت دروس اختیاری از دیدگاه دانشجویان (از عدد ۶ به عنوان بالاترین اهمیت تا عدد ۱ به عنوان کم‌اهمیت ترین)

رتب	۶	۵	۴	۳	۲	۱	ترتیب ضروری بودن و اهمیت دروس اختیاری
دانشجویان دانشگاه‌های دولتی	بازاریابی اطلاعات	اقتصاد اطلاعات	خدمات اطلاعاتی تخصصی	داده کاوی	مدیریت اسناد	مدیریت منابع اطلاعاتی	
دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی	خدمات اطلاعاتی تخصصی	داده کاوی	مدیریت اسناد	بازاریابی اطلاعات	اقتصاد اطلاعات	مدیریت منابع اطلاعاتی	

در حد ۶۲٪ و رتبه لیکرت ۳/۱۱ (در حد متوسط) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین‌های دو نمونه مستقل (آزمون t)، $P=0/241 > 0/05$ مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی وجود ندارد.

تا چه میزان این الزام را از سوی خودتان فراهم آوردید با سرفصل دروس قبل از فراگیری دروس و یا حین آموزش آن دروس آشنا شوید؟ متوسط رتبه نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی در حد ۶۵٪ و رتبه لیکرت آنها از ۵، ۳/۲۴ (در حد متوسط) و نگرش دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی در حد ۵۸٪ و رتبه لیکرت ۲/۸۹ (در حد کم) است. با انجام آزمون

در پایان نیز از دانشجویان با طرح دو سؤال در خصوص میزان آشنایی با سرفصل دروس رشته علم اطلاعات و دانش شناسی-گرایش مدیریت اطلاعات و همچنین میزان ضرورت بازنگری دروس و دریافت پیشنهادات دانشجویان، سؤالات پرسش‌نامه پایان پذیرفت که نتایج پاسخ دانشجویان به این دو سؤال را در پاراگراف‌های زیر ملاحظه می‌فرمایید.

تا چه میزان این الزام از سوی اساتید دانشگاه برای شما فراهم آمد با سرفصل دروس قبل از فراگیری دروس و یا حین آموزش آن دروس آشنا شوید؟ متوسط رتبه نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی در حد ۶۱٪ و رتبه لیکرت آنها از ۵، ۳/۰۵ (در حد متوسط) و نگرش دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی

متوسط رتبه نگرش دانشجویان دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با کارایی، اثربخشی، بهره‌وری و محتوای سرفصل دروس: سمینار تحقیق، معماری پایگاه‌های اطلاعاتی، نظام‌های اطلاعات مدیریت، و ارزشیابی نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی (در حد متوسط) است. متوسط رتبه نگرش دانشجویان در مورد میزان الزامی بودن انجام یک پژوهش پایانی در قالب «پایان‌نامه» برای دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد به ترتیب دانشگاه‌های دولتی (در حد بسیار زیاد) و دانشگاه‌های آزاد اسلامی (در حد زیاد) است. پس با توجه به نتایج به دست آمده از پژوهش می‌توان گفت که دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی درس‌های مبانی علم اطلاعات و دانش‌شناسی، کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی، روش تحقیق، آمار در علم اطلاعات و دانش‌شناسی، روش‌های بازنمایی اطلاعات، ذخیره و بازیابی اطلاعات، مدیریت دانش سازمانی و پایان‌نامه را مهم‌تر از دروس سمینار تحقیق، معماری پایگاه‌های اطلاعاتی، نظام‌های اطلاعات مدیریت، و ارزشیابی نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی می‌دانند. همچنین بین متوسط رتبه نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با کارایی، اثربخشی، بهره‌وری و محتوای سرفصل دروس: مبانی علم اطلاعات و دانش‌شناسی، کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی، روش‌های بازنمایی اطلاعات، ذخیره و بازیابی اطلاعات، معماری پایگاه‌های اطلاعاتی، نظام‌های اطلاعات مدیریت، و ارزشیابی نظام‌ها و خدمات اطلاعاتی اختلاف معنی‌داری وجود دارد، اما بین متوسط رتبه نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با کارایی، اثربخشی، بهره‌وری و محتوای سرفصل دروس: روش تحقیق، سمینار تحقیق، آمار در علم اطلاعات و دانش‌شناسی و مدیریت دانش سازمانی اختلاف معنی‌داری وجود ندارد. همچنین اختلاف معنی‌داری بین متوسط رتبه نگرش دانشجویان به ترتیب دانشگاه های دولتی و آزاد اسلامی در مورد میزان الزامی بودن انجام یک پژوهش پایانی در قالب «پایان‌نامه» وجود ندارد. نتایج این پژوهش مشخص کرد که میزان الزام اساتید دانشگاه به دانشجویان جهت آشنایی با سرفصل دروس قبل از فراگیری دروس و یا حین آموزش آن دروس در دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی (در حد

مقایسه میانگین‌های دو نمونه مستقل (آزمون t)، $P=0/241 > 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی‌داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی وجود ندارد.

- به چه میزان، بازنگری دروس رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی - گرایش مدیریت اطلاعات را ضروری تشخیص می‌دهید؟ متوسط رتبه نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی در حد $0/78$ و رتبه لیکرت آنها از 5 ، $3/85$ (در حد زیاد) و نگرش دانشجویان دانشگاه‌های آزاد اسلامی در حد $0/75$ و رتبه لیکرت $3/76$ (در حد زیاد) است. با انجام آزمون مقایسه میانگین‌های دو نمونه مستقل (آزمون t)، $P=0/141 > 0/05$ - مقدار به دست آمده است: اختلاف معنی‌داری بین نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی وجود ندارد.

در پژوهش حاضر یک فرضیه مطرح شده که با استفاده از روش‌های آماری، فرضیه مورد آزمون قرار گرفت و همان‌طوری که اشاره شد فرضیه پژوهش این بود که بین نگرش دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در خصوص سرفصل دروس رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی - گرایش مدیریت اطلاعات به تفکیک دروس پایه و دروس الزامی تفاوت معنی‌داری وجود دارد. با انجام آزمون لیکرت (مو) و آزمون تی، مقادیر پی‌مقدار و برای هر کدام از سرفصل دروس پایه و الزامی محاسبه که در بررسی تحلیل پرسش‌های پژوهش به هر یک از مقادیر پی‌مقدار سرفصل دروس پایه و الزامی اشاره گردید که در نتیجه در بعضی از سرفصل دروس، اختلاف بین نگرش دانشجویان معنی‌دار بود و در بعضی معنی‌دار مشاهده نشد.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش مشخص کرد که متوسط رتبه نگرش دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی در مورد ضرورت وجوبی مفاهیم مرتبط با کارایی، اثربخشی، بهره‌وری و محتوای سرفصل دروس: مبانی علم اطلاعات و دانش‌شناسی، کتابخانه‌ها و جامعه اطلاعاتی، روش تحقیق، آمار در علم اطلاعات و دانش‌شناسی، روش‌های بازنمایی اطلاعات، ذخیره و بازیابی اطلاعات، و مدیریت دانش سازمانی (در حد زیاد) است و

با توجه به اینکه دانشجویان در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی به عنوان کتابدار شاغل خواهند شد، لازم است که کتابداران به نحو شایسته‌ای بتوانند ایفای نقش نمایند. اگر این اتفاق بیفتد، دانشجویان نگرش مثبت و رضایتمندی از رشته خواهند داشت و متعاقب نگرش مثبت دانشجویان به این رشته و حرفه، می‌توان به بقا و حیات رشته امیدوار بود. رشته‌ای که پیش‌کسوتان آن زحمات‌های بسیاری را در جهت تأسیس و توسعه گروه‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی در کشور ما کشیده‌اند و لازم است در حفظ و نگهداری این امانت که همانا حفظ و بقای رشته و حرفه است، نهایت دقت مبذول شود. نتایج این پژوهش نشان داد که دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات، خواستار بازنگری سرفصل دروس هستند. بنابراین توجه جدی کمیته برنامه‌ریزی درسی رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری نسبت به بازنگری برنامه آموزشی و سرفصل دروس بر اساس نیازهای واقعی جامعه از اولویت بالایی برخوردار است که این امر می‌تواند با می‌تواند با تغییر در سرفصل دروس، کاهش تعداد واحدهای برخی دروس، حذف برخی دیگر یا افزودن درس‌های جدید مرتبط با گرایش مدیریت اطلاعات انجام پذیرد. دستاوردهای پژوهش حاضر می‌تواند به بازنگری و ارتقای کیفیت برنامه آموزشی این گرایش کمک نماید. همچنین این دستاوردها می‌تواند به اعضای هیئت علمی دوره‌های کارشناسی ارشد این رشته در توجه به محتوای درس‌ها به منظور ارتقای سطح قابلیت‌های دانشجویان و همخوان نمودن آنها با تحولات جاری در محیط اطلاعاتی یاری رساند. حسن‌زاده (۱۳۹۳) معتقد است که «ماهیت سیال آهنگ تغییرات در محتوای مورد نظر برای آموزش در دوره‌های دانشگاهی و کاربست آنها در کسب و کارهای مرتبط ایجاد می‌کند که سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزش عالی این رشته در بازنگری سرفصل‌های مقاطع مختلف اولاً، دوره‌های بازنگری را کوتاه‌تر کنند؛ ثانیاً، سطح بازنگری‌ها را تا حدودی رادیکال به انجام برسانند». در پایان، نتیجه‌گیری کلی این پژوهش بر لزوم و اهمیت بازنگری سرفصل دروس مقطع کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی در گرایش مدیریت اطلاعات تأکید می‌ورزد و با توجه به اینکه سرفصل

متوسط و میزان الزام از سوی خود دانشجویان جهت آشنایی با سرفصل دروس قبل از فراگیری دروس و یا حین آموزش آن دروس در دانشگاه‌های دولتی (در حد متوسط) و در دانشگاه‌های آزاد اسلامی (در حد کم) است. دانشجویان در فراگیری دروس اختیاری، خواستار توجه به اولویت‌بندی و اهمیت تدریس این دروس با توجه به مهارت‌های ضروری و مورد نیاز در بازار کار هستند. همچنین آنان در خصوص نحوه فراگیری دروس نیز نظرات قابل تأملی دارند که ماحصل آن اینکه، دروس این گرایش که طرح درس آنها به صورت نظری-عملی است، به بعد عملی دروس توجه بیشتری شود تا نتیجه مطلوبی در فرایند یادگیری دانشجویان حاصل گردد. نتایج حاصل از سؤالات باز پرسش‌نامه نشان می‌دهد که دانشجویان به دو بعد عملی بودن دروس و بازنگری دروس توجه خاصی نموده‌اند و به طور کلی، نگرش دانشجویان مورد پیمایش در خصوص ضرورت بازنگری دروس رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی-گرایش مدیریت اطلاعات، به ترتیب دانشجویان دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی ۷۸٪ و ۷۵٪ (در حد زیاد) است. نتایج پژوهش حاضر با پژوهش‌های دایی، رحیمی و زارع فراش‌بندی (۱۳۹۵) مبنی بر تغییر در برنامه درسی رشته؛ ثابت‌نسب (۱۳۹۴) بازنگری و تجدید ساختار در سرفصل دروس؛ شهبازی، فهیم‌نیا، حکیم‌زاده و فدایی (۱۳۹۴) بازنگری برنامه‌های آموزشی کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی؛ صفوی و مرادی (۱۳۹۲) بازنگری سرفصل‌های آموزشی؛ نصیری، حسین‌پور و معرف‌زاده (۱۳۹۰) بازنگری سرفصل دروس؛ باقری (۱۳۸۴) بازنگری در برنامه درسی؛ و مختاری (۱۳۸۴) تغییر در برنامه درسی رشته، همسویی دارد.

سرفصل و محتوای دروس رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی، یعنی منبع تغذیه اطلاعاتی دانشجویان تا این اندازه مهم است که می‌تواند نارضایتی ایجاد کند و بر موقعیت اجتماعی این رشته و حرفه تأثیر بگذارد. همین سرفصل‌ها می‌توانند بر بازار کار حرفه و وضعیت اقتصادی کتابداران نیز تأثیرگذار باشند، زیرا کتابدار توانمند و آشنا به فنون و مهارت‌های روز در سازمان‌ها و محیط‌های کاری می‌تواند جایگاه شایسته‌ای داشته باشد که همین امر در طرز نگرش دانشجویان به رشته می‌تواند بسیار تأثیرگذار باشد.

کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی با سرفصل‌های فعلی علم اطلاعات و دانش‌شناسی - گرایش مدیریت اطلاعات مقایسه گردد، (۳). به نظر می‌رسد منابع فارسی و لاتین معرفی شده در طرح دروس رشته، بعضاً قدیمی بوده که لازم است در این خصوص نویسندگان و پژوهشگران فرهیخته نسبت به نگارش متون فارسی جدید در حوزه مدیریت اطلاعات و همچنین تحقیق و بررسی در متون خارجی جهت ترجمه، اهتمام خاص مبذول نمایند، (۴). پیشنهاد می‌شود به منظور تکمیل پژوهش انجام شده، پژوهش دیگری با اساتید محترم گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی به صورت مصاحبه و با دانش‌آموختگان این رشته به صورت پرسش‌نامه در خصوص ارزیابی سرفصل دروس گرایش مدیریت اطلاعات انجام شود.

تشکر و قدردانی

از استاد ارجمند و پیش‌کسوت آمار کتابداری ایران جناب آقای دکتر علیرضا هویدا که زحمت مشاوره و تحلیل آماری پژوهش حاضر را تقبل فرمودند و تمامی اساتید گران‌قدر گروه‌های علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه‌های دولتی و آزاد اسلامی ایران و دانشجویان عزیزی که با حوصله و دقت خود، اجرای این پژوهش را میسر ساختند، کمال تقدیر و تشکر به عمل می‌آید.

منابع

امینی، ع. (۱۳۸۹). تحلیل محتوای دروس مقطع کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی و انطباق آن با نیازهای کنونی کتابداران و اطلاع‌رسانان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات خوزستان، اهواز.

باقری، م. (۱۳۸۴). ضرورت بازنگری در برنامه آموزش کتابداری و اطلاع‌رسانی در دانشگاه‌های ایران (دوره‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد). اندیشه‌های نوین تربیتی، (۲) و (۳)، ۵۷-۷۰.

بناگر، ف. (۱۳۹۴). میزان انطباق میان محتوای دروس رشته‌های برنامه‌ریزی درسی و برنامه‌ریزی آموزشی دوره کارشناسی

دروس حاضر در گرایش مدیریت اطلاعات در شهریور ماه ۱۳۹۱ تصویب و جهت اجرا به دانشگاه‌های سراسری و آزاد اسلامی ابلاغ گردید، یعنی تقریباً پنج سال از زمان اجرای سرفصل‌های مذکور می‌گذرد، به نظر می‌رسد زمان بازنگری سرفصل‌های دروس فرارسیده است.

پیشنهادهای کاربردی در این پژوهش عبارتند از:

۱). سرفصل برنامه درسی مصوب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در همان جلسات اول تشکیل هر کلاس به دانشجویان ارائه و یا سایت مربوطه معرفی شود، (۲). توجه بیشتری به بخش عملی دروس گردد تا با تأکید بر آموزش‌های عملی، شکاف میان بخش عملی و نظری کاهش یابد و دانشجویان به دانش و مهارت خود اعتماد نمایند، (۳). دروس اختیاری با توجه به اولویت‌بندی و نیازهای بازار کار به دانشجویان آموزش داده شود و ترجیحاً از دانشجویان در خصوص فراگیری دروس اختیاری نظرخواهی شود، (۴). با توجه به اهمیت زیاد درس آمار در علم اطلاعات و دانش‌شناسی در انجام امور پژوهشی و پایان‌نامه‌ای دانشجویان که در حال حاضر به صورت ۲ واحد نظری ارائه می‌گردد، این درس به ۳ واحد (۲ واحد عملی و ۱ واحد نظری) تغییر یابد و به طور خاص، آمار استنباطی و نرم‌افزار SPSS به دانشجویان آموزش داده شود، (۵). پیشنهاد می‌شود درس کارآفرینی به ارزش دو واحد به منظور ارتقای مهارت کارآفرینی و خوداشتغالی دانشجویان به مجموعه دروس گرایش اضافه گردد، (۶). با توجه به اینکه معمولاً پس از تهیه یک برنامه درسی تا بازنگری بعدی آن یک فرایند چندساله طول خواهد کشید، در منابع فارسی و لاتین معرفی شده در طرح دروس به جای اینکه آخرین سال چاپ و ویرایش یک کتاب در زمان تهیه برنامه درسی قید گردد و تا بازنگری بعدی ممکن است نویسنده یا مترجم همان کتاب ویرایش جدیدی از کتاب را وارد بازار نشر نماید، پیشنهاد می‌شود به جای وارد نمودن سال نشر کتب فارسی و لاتین منابع درسی رشته، از عبارت «آخرین ویرایش» استفاده شود.

پیشنهادهای پژوهشی عبارتند از:

۱). موضوعات اصلی و فرعی در سرفصل دروس مشخص شوند، به بیانی دیگر ریز سرفصل دروس مشخص باشند، (۲). مهارت‌های مورد نیاز برای تصدی پست‌های سازمانی نوین در

- ارشد با نیازهای آموزشی دانشجویان. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته برنامه ریزی درسی، دانشگاه الزهراء (س)، تهران. بهرام بیگی، م. (۱۳۹۱). ویژگی های مطلوب در تدوین سرفصل درسی دانشگاهی با نقد بر سرفصل های درسی رشته زبان فرانسه. پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی، ۱۶ (۲۵)، ۴۴-۵۸.
- ثابت نسب، م. ش. (۱۳۹۴). ارزیابی سرفصل های دروس تخصصی مقطع کارشناسی رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی و ارائه موارد پیشنهادی. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی بوشهر، بوشهر.
- حسن زاده، م. (۱۳۹۳). بازنگری در علم اطلاعات و دانش شناسی. کلیات کتاب ماه اطلاعات، ارتباطات و دانش شناسی، ۱۷ (۶)، ۳-۶.
- دایی، ع.؛ رحیمی، ع.؛ زارع فراشبندی، ف. (۱۳۹۵). میزان تفاوت و شباهت سرفصل رسمی مقطع کارشناسی کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی با سرفصل های مشابه آن در ایران (یک مطالعه تطبیقی). فصلنامه مدیریت سلامت، ۱۹ (۶۶)، ۳۱-۴۶.
- شهبازی، ر.؛ فهیم نیا، ف.؛ حکیم زاده، ر.؛ فدایی، غ. ر. (۱۳۹۴). تحلیل سرفصل های برنامه های درسی کارشناسی ارشد و کارشناسی رشته علم اطلاعات و دانش شناسی بر اساس فرصت های شغلی نوظهور مبتنی بر فناوری اطلاعات در بازار کار جهانی. فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، ۲ (۷۰)، ۱۴۰-۱۰۳.
- صالحی، ص. (۱۳۸۹). بررسی نگرش دانشجویان دوره تحصیلات تکمیلی دانشگاه کردستان به تحقیق و ارتباط آن با خودکارآمدی در تحقیق. پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش برنامه ریزی آموزشی، دانشگاه کردستان، کردستان.
- صفوی، ز.؛ مرادی، خ. (۱۳۹۲). چالش ها و موانع ترغیب دانش آموختگان رشته کتابداری و اطلاع رسانی به ایجاد کارآفرینی و اشتغال زایی. فصلنامه نظام ها و خدمات اطلاعاتی، ۲ (۲)، ۵۵-۶۶.
- علی محمدی، د. (۱۳۹۰). تاریخچه آموزش کتابداری و اطلاع رسانی در ایران به روایت یک استاد. کتاب ماه کلیات، ۱۴ (۹)، ۳۸-۴۱.
- فتاحی، ر. ا. (۱۳۷۹). الگویی برای بازنگری و تجدید ساختار آموزش های کتابداری و اطلاع رسانی در ایران با توجه به تحولات جدید در محیط اطلاعاتی. کتابداری و اطلاع رسانی، ۹ (۹)، ۲۱-۴۴.
- فتاحی، ر. ا.؛ دیانی، م. ح.؛ پریخ، م.؛ داورپناه، م. ر.؛ آزاد، ا. ال. (۱۳۸۴). طرح پژوهشی مشخصات کلی برنامه پیشنهادی و سرفصل دروس های دوره کارشناسی ارشد (نابپوسته) علوم کتابداری و اطلاع رسانی برای دو گرایش: مدیریت اطلاعات و مدیریت فناوری اطلاعات. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
- فرخی، ف.؛ گلمکانی، ن.؛ تفضلی، م. (۱۳۸۹). نگرش دانشجویان مقطع کارشناسی در مورد امتحان جامع مامایی در دانشکده پرستاری مامایی مشهد. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، ۱۰ (۴)، ۴۱۰-۴۱۶.
- فردانش، ه. (۱۳۷۸). سرفصل ها و جایگاه آنها در برنامه ریزی آموزش عالی کشور. سخن سمت، ۴ (۵)، ۴۶-۴۹. تهران: مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی سازمان «سمت».
- مختاری، ح. (۱۳۸۴). برنامه درسی رشته کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی در مقطع کارشناسی ارشد. فصلنامه کتاب، ۶۲ (۲۵-۳۲).
- نصیری، م.؛ حسین پور، م.؛ معرف زاده، ع. (۱۳۹۰). بررسی سرفصل برنامه تحصیلی دوره گردانی رشته کتابداری و اطلاع رسانی در آموزش عالی ایران. پژوهش در برنامه ریزی درسی ایران، ۲ (۴)، ۷۷-۸۸.
- یزدان یار، م. (۱۳۹۱). تأثیر برنامه های درسی رشته حسابداری مقطع کارشناسی بر کارایی حسابداران (شهر تهران). پایان نامه کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران.
- Ganaie, Shabir A. (2012). Curriculum of graduate courses in library and information science schools of northern

Wang, R. (2016). *Case study of curriculum system in American Ischool: Curriculum system study of school of information studies Syracuse University in resent 6 years*. Proceedings of the 7th Asia-Pacific conference on library and information education and practice innovation in library & information science in the age of big data, November 3-4, (pp.702-710). China: Nanjing Agricultural University, Nanjing University of Science & Technology.

India: An analysis. *Trends in Information Management (TRIM)*, 8(1), 32-42.

Siddiqui, S. & Walia, Paramjeet K. (2013). A Comparative analysis of library and information science post graduate education in India and UK. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 941. Available at: <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/941>.

Attitude of State and Islamic Azad universities' students toward the master's degree Syllabus in Knowledge and Information Sciences in the minor of Information Management

---

Maryam Fattahi¹ | Narges Mohammad Alipour²

- 1 . MA student in Knowledge and Information Science, Roodehen Branch, Islamic Azad University, Roodehen, Iran
(Corresponding Author)
- 2 .Assistant Professor of Department of Knowledge and Information Science, Roodehen Branch, Islamic Azad University, Roodehen, Iran

Abstract

Objective: Determine the attitude of students toward the master's degree courses syllabus in Knowledge and Information Sciences in the minor of Information Management.

Methods: This research has been done by analytical-survey method. Sampling has not been done in this study and the study population consist of the MA students in Knowledge and Information Sciences in the minor of Information Management all of the State and Islamic Azad universities of Iran. The reliability of the questionnaire was confirmed by calculating the Cronbach's alpha coefficient. To determine the validity of the questionnaire, in addition to content validity, structural validity was also used. Lisrel software was employed to determine the fitting of the model and it was found that responses has good fitting.

Results: The average of ranking attitude of students regarding the necessity of concepts related to the effectiveness, efficiency and content of the Courses Syllabus are about Knowledge and Information Science Fundamentals (in top level), Libraries and Information Society (in top level), Research Methods (in top level), Research Seminar (in intermediate level), Statistics in Knowledge and Information Science (in top level), Information Representation (in top level), Information Storage and Retrieval (in top level), Database Architecture (in intermediate level), Management Information Systems (in intermediate level), Organizational Knowledge Management (in top level), Evaluation of Information Systems and Services (in intermediate level).

Conclusion: Surveyed Students believe clearly that the Courses Syllabus of the graduate course in Knowledge and Information Sciences in the minor of Information Management needs to be revised.

Keywords: Curriculums, Lesson Planning, Knowledge and Information Sciences, Information Management, Students